

СУСПРЕТ¹

Падала је киша. Иако је небо било тмурно, на балкон су падале бистре капи.

Лети, киша пада одозго. Пре него што додирне тло, има времена да лелуја. Није послушна. Не бисте могли рећи из ког облака стиже. Али тог касног поподнева у јануару падала је с целог неба.

Падала је сатима а да се ниједан облак није одвојио од осталих, ниједна бела тачка није обасјала небо, нити се у даљини изгубио зрак.

Није нерасположење разлог што ову причу започињем овако туробно.

Тог дана је стварно падала киша.

Да је поподне било хладно и сунчано, опет бих је испричао. Време уопште не би утицало на мене.

Седео сам у јединој фотељи у соби. Њено место је поред прозора. Као ни кревет, никад је не померам.

Гледао сам кишу. Била је толико ситна да се могла видети само кад би падала испред тамног зида.

С времена на време протезао сам ноге које су ми, због целодневног мировања, брзо трнуле.

Већ је падала ноћ. Нисам се померао.

Само су се беле завесе, дуже од прозора, указивале у полумраку. Чинило се да деле собу од спољњег света. Биле су непомичне, због чега ми се причинило да на пољу нема ни дашка ветра.

Каткад је до мене допирала тутњава аутомобила у пролазу. Тада сам покушавао да испратим његов звук све док не постане нечујан. Па и кад би нестао, још сам могао да га чујем, далеко, далеко у ноћи.

Унутра је владао хладни ред ненастањених просторија. Сенку су имали и најбезначајнији предмети. Живот је испарио са даном. Остао је само строги оквир намештаја, врата и зидова. Слаба ружичаста светлост споља бацала је сенку завесе на неочекивано место на зиду. Било би тешко окачити слику на тој тачки.

Почео сам да звиждућем. Никада не звиждим у друштву, усне ми нису нарочито вичне. Штавише, ретко звиждим и кад сам сâм, јер сам упркос свему задржао довољно свежине да не чиним пред собом оно што не бих чинио пред другима.

Али тог дана ми се прохтело да звиждим. Звиждук сам прекинуо на крајње гротескан начин. Нисам то учинио разговетно, како би било да су ме слушали пријатељи већ након неколико смешних ћурлика.

Тада сам донео неколико добрих одлука. Доста је било непомичности. Идем у свет. Радићу. Наћи ћу задовољство у забави. Све ће се надовезати једно на друго. Све ће бити како треба.

Често сам тако пожелео да престанем да пушим, да устајем сваког јутра у исто време, пожелео сам да моја воља управља мојим понашањем, не из некаквог нарочитог поштовања према њој већ зато што бих се касније због тога осећао боље.

¹ „Une rencontre”, из књиге *Monsieur Thorpe et autres nouvelles* (1927).

Све то нема никаквог смисла. Ниједну од тих одлука нисам остварио. Увек сам поступао по сопственом нахођењу.

Ипак би ми прилично лакнуло када бих успео да завладам својим жељама. То никад нећу постићи. Али да ли је то уопште толико лоше? Кад радим шта ми прија, срећан сам.

Ако већ никоме не наносим штету, ако једино ја патим због свог понашања, зар онда немам слободу да се препустим?

Често сам маштао о томе како би било да потпуно пропаднем, да спавам где стигнем, да морам да једем шта нађем, да пијем и да заборавим.

Око једанаест сати киша је престала.

Отворио сам прозор. Барице су светлукале на тротоарима. Небо је било посуто звездама. Између земље и месеца лепршао је један облак.

Како се можемо слатко замаштати кад посматрамо звезде! У детињству сам умео сатима да их гледам. Данас их гледам тупо. Више ме не узбуђују.

Срећан што ме киша више не задржава код куће, затворио сам прозор, утоплио се и изашао.

Пошао сам дуж мрачних кућа. Било је хладно. Светла су тињала одражавајући се на избораној поледици.

Себи сам задао циљ, истина не предалек, како бих имао довољно снаге да се вратим у хотел. Од њега је било шта могло да ме одвуче. Тако је са свим мојим циљевима.

Град је спавао, а ја сам био будан. Није нарочито тешко бити будан док други спавају. Колико год се остали одмарали, њихов сан је ипак лак. Ко усред ноћи стоји на ногама, нема осећај да се налази сâм на свету.

На ћошку с једном улицом позвала ме је старица са риђом периком. Излазила је из мрака. Стајала је на ивици тротоара испод светиљке. Издалека, носећи карирану пелерину, изгледала је као путница.

Прошао сам поред ње не обративши пажњу. Стајала је непомично уза зид.

Зашто сам прошао тако брзо, питајући се колико сам споља озбиљан? Да ли се то зграђавам над људским очајем чим ми се нађе надохват руке?

Кад боље размислим, увиђам да су чак и два безнадежна бића далека једно другом.

Наставио сам својим путем.

Тад се указала Сена, клизећи под непомичним одблесцима.

Ходао сам неколико минута дуж ниског зида. С времена на време, додиривао сам га као што каткад додирујем главу коња. Пратио сам ток. Тако имам утисак да ме нешто гура отпозади, да се лакше крећем.

Прозори на кућама били су мрачни. Уз један кеј налазили су се бродићи, непомични у реци. У даљини, друге куће, торањ, дрвеће.

Оједном ми мрачан облик испред мене привуче пажњу, зато што се мрдао.

Пришао сам. Била је то нека девојка.

Ходала је полако. Изгледала је као да је спремна да се сваког часа предомисли и врати.

Зашто сам пришао том детету? Зашто сам јој се обратио? Пошто сам решио да пишем не кријући ни најмању мисао, морам признати да сам јој пришао јер сам осетио телесну жељу.

Али нема разлога за бригу. Зло ће убрзо бити надокнађено добрим.

Само што ме је окрзнула жеља већ сам осећао грижу савести.

Да сте видели како је, у тренутку док сам изговарао: „Сигурно сте се изгубили?“, несрећница подигла очи к мени!

Колико јој је поглед био пун очаја! Како је пред тим невинашцетом и помисао на похоту смела да ме обузме?

Пошто је била толико заплашена, помислио сам да је наслутила лоше намере које су ми, неколико часака раније, прошле кроз главу.

Растужио сам се због тога, али то је била грешка. Јер, ако је већ могла да ми прочита мисли, није било разлога да превиди оно добро у њима.

– Да ли бисте да прошетамо?

Да је прихватила, наш сусрет би добио облик. Ко пристане да хода поред мене, тиме пристаје на моје присуство.

Није одговорила. Пошто ми је, не дижући главу, упутила поглед, удаљила се.

Пошао сам за њом. Осећао сам да сам у односу на њу фини господин, господин који је далеко од ње. Тако је. Био сам тај учтиви господин. Колико год сам разумео и делио њену муку, то сам чувао у себи. Ништа ме није наводило да јој притекнем у помоћ. Чак ми је дошло да јој замерим што није открила колико сам се на њу сажалио.

Нисам се усуђивао да јој се обратим. Шта бих уопште могао да кажем тој плашљивој девојчици осим безначајних речи?

Речи су толико неважне да слушалац, да би им поверовао, мора да познаје оног ко их изговара.

Несвесно сам је дотакао. Она се на то сместа примакла зиду. Ниједном није бацила поглед на реку. Она је сигурно била веома важна у њеном животу. Човек би помислио да се боји реке као да јој она може нешто заповедити. Док смо прилазили мосту, подизала је главу да се увери да може да побегне.

Хтео сам да пођемо неком бочном улицом јер ми се, због присуства Сене, чинило да је та девојчица слободна као јахачица за којом ја идем пешке.

– Хоћете ли да пођемо овом улицом?

Још јој нисам чуо глас. Кад је одговорила: „Ако желите“, пренеразио сам се као да је проговорила нека ствар. У те две речи уложила је целу себе. Наслутио сам колико јој је то тешко пало. Схватио сам да се цело њено биће буни против мене, против целог света, и да се она батрга да не би једном засвагда била изгубљена.

Пошли смо мрачном улицом на коју сам јој показао. Пошто је, променивши смер, схватила да је изгубила независност, пошла је испред мене, брзим корацима, како би себи пружила илузију да је сама донела одлуку да пође тим путем.

Док смо пролазили преко неког трга, замолио сам је да још мало скрене с пута, како бисмо избегли неку осветљену авенију.

Она је, као и први пут, одговорила: „Ако желите.“

Чинило се да су те речи за њу уједно и дела. То што их је изговорила други пут није је унижавало више од некога ко би поновио некакво недело.

Месец је нестао с неба. Он се креће брже од сунца. Често се чудим што не могу да га нађем на месту на којем иначе стоји.

Оштра хладноћа није протеривала топлоту из мог тела. Напротив, обухватала ју је. Шаке су ми биле избраздане белим борама. Ставио сам их у џеп и склопио да ми се дуван не би увукао под нокте.

Кад бисмо се нашли испод светиљки, на нас је падала једва осетна топлота. На лицу сам осећао влажни траг свог даха.

Девојка је ходала поред мене. Нисмо разговарали. Покушавао сам да средим мисли.

Није било никаквог разлога да приђем овој несрећници, изузев жеље да помогнем.

Пало ми је на памет да ћу, када се вратим кући, сести у фотељу и да ћу је пустити да ради шта год жели.

Сешћу. Узећу књигу. Бићу на топлом. И убрзах корак како би се то стање остварило. И остваривало се. Све се одвијало како сам замислио. Али уместо да читав приказ доживим, ја сам га посматрао.

Ходали смо брзим кораком, ја са више лакоће. Више нисам имао храбрости да говорим. Прелазили смо раскрснице не заустављајући се, као да знамо куда идемо.

Моје присуство крај ове јадне девојчице било је потпуно безначајно. Било би лако одмах је оставити. Ко би уопште знао осим ње? Да би ми било ко ишта пребацио, морао је да зна да сам јој се обратио први. Једино је она то знала. Да је била старија, могла је прецизно да исприповеда шта се догодило.

Био сам дакле потпуно слободан да је оставим. Само је моја свест могла да ме прекори због тога, јер чисто сумњам да би то она учинила.

Било је довољно да одем. Пошто бих отрчао, непријатност би трајала само неколико секунди. Било је неопходно да изаберем место где ћу се, одједном, наћи изван њеног видокруга.

Али да би се извело нешто тако нелогично, било је потребно да не будем ухваћен, а посебно, да не будем приморан да дајем обавештења. То дело је требало да остане дубоко у мојој души. Такође, требало је имати спреман одговор, у случају да ме неко запита зашто сам то учинио.

Управо сам то тражио ходајући. Добро сам знао да ме нико неће ништа питати. Ипак, тражио сам начине да објасним своје бекство.

Такав сам. Волим све да предвидим до танчина. Брат те несрећнице могао је да искрсне у ноћи у тренутку кад се мени прохте да побегнем. Могао је да ме прати, да ме сустигне, упита зашто сам отишао, зашто сам се обратио његовој сестри.

На ово последње питање лако бих одговорио. Рекао бих истину. Сажалио сам се на то дете и желео да га утешим, да му помогнем, да га спасем. Та верзија би, знам, звучала као лаж. Али у тренутку док бих је излагао и бранио, сумња би се увукла у ум њеног брата.

Кад сам већ желео да заштитим ту несрећницу, како објаснити чињеницу да су моје великодушне мисли испариле и да сам је напустио?

Кретали смо се једном пустом улицом. Све је било мирно.

Одједном, пошто сам се налазио иза ње, направио сам полукруг и побегао на врховима прстију.

Нисам нашао објашњење за своје бекство. Али готово потпуна сигурност да нећу никоме морати да полажем рачуне ослободила ме је даљег размишљања на ту тему.

И у трку сам пронашао разлог за своје понашање: залутали смо.

Стао сам и сакрио се у једним колским вратима.

Видео сам како јадна девојка прави неколико корака несвесна да сам отишао. Потом је стала и окренула се. Да је викнула, да ме је довела, вратио бих се. Али она је ћутала.

Гледала је око себе. Глава јој се окретала у трзајима, као кад покушавамо неког да нађемо пратећи шумове.

И даље сам био иза врата. Нисам могао да се наканим да јадну девојку изгубим из вида.

Док сам још био поред ње, чинило ми се да је немогуће побећи. Ипак, то сам извео тако лако да сам сада био разочаран.

Да се одмах вратим несрећници – то би било у супротности с мојим понашањем. Сачекао сам. И даље сам је гледао. Она је још једном разгледала свуда око себе.

Сада сам чекао да ми окрене леђа. Нисам желео да ме види како јој прилазим, како ходам из велике даљине. Желео сам да се одједном нађем поред ње.

Пошто се удаљавала, затрчао сам се, устремивши поглед на њу, спреман да се зауставим ако би се окренула.

Прилазио сам. Она је ходала. Убрзо се нађох поред ње.

Кад ме је видела, испустила је оштар крик, али без иједног геста. Тресла се, што сам схватио на основу њене доње усне.

Након неког времена, оног које је потребно да устанемо из кревета и обујемо пантофле, подигао сам поглед. Помислио сам да ће крик јадног детета да привуче људе на прозоре. Али ништа од тога. Људима који спавају потребно је да се крик понови.

Застала је. Стојећи тако непокретна на улици, на месту на којем је испустила крик, стварала ми је нелагоду. Тога није била свесна.

Још је била дете. Мени се никада не дешава да некога ометам а да сам тога несвестан. Себе превише стављам на туђе место. Сваки странац може бити моје друго ја.

Она је напokon одлучила да крене. Кретала се толико неспретно: схватио сам да је чекала да ја направим први корак.

И даље није говорила, изгледајући као да није ни приметила да сам се изгубио.

Био сам потпуно дезоријентисан пред тим јадним дететом. Разлози који су њу покретали толико су се разликовали од мојих. Шта год да сам претпостављао, чинило ми се да би и супротна претпоставка исто тако важила.

Стигли смо на неки трг са статуом коњаника у средини. Пошто се светлост накратко појачала, она ми се учини као циљ.

Ходао сам помало нагнут напред да би јадна девојка могла да ме погледа.

Је ли ме стварно гледала? Ја бих на њеном месту посматрао особу која иде за мном. Али да ли је она под својом бојажљивошћу скривала исте нагоне као и ја? Нисам то могао знати. Требало је да се окренем изненада и да јој пресретнем поглед.

Нисмо могли да останемо тако насред улице.

– Да ли бисте пошли код мене... Превише је хладно...

Без имало оклевања одговорила је: „Да.” Дуго је чекала ту понуду. Имала је спреман одговор. Да сам предложио нешто друго, не би рекла ни реч.

На мрачном степеништу хтео сам да је ухватим за руку. Она ју је нагло извукла.

Није покушавала да погоди шта ће се догодити. Само садашњи тренутак за њу је био важан. Сву енергију је усредсредила на избегавање додира. Против најмање предусретљивости бранила се као да је у питању насилан напад.

Стигавши у собу, укључио сам прекидач. Светло које није било продужетак дана обасјало је собу.

Несрећница је ушла код мене као да прати водича, не знајући да ли треба да стане.

Затворио сам врата.

Не мичући се, чекала је, пазећи да не трепне под електричним светлом.

– Седите на ову столицу, рекао сам јој нежно.

Нисам се усудио да јој понудим фотељу да је не бих уплашио.

Она је села, једноставно савивши колена. Шаке су јој још биле у рукавима као да, од стида, жели од мене да сакрије кожу.

Усправљена, далеко од наслона, од мене је чак желела да сакрије и профил, док сам јој се приближавао.

Одједном се тргнула, као када усред ноћи неки предмет падне сам од себе. Звук у суседној соби који сам чуо после тога управо је, у секунди, избрисао сваку мрвицу поверења које сам могао да пробудим код ње.

Очи су јој биле спуштене. Гледао сам је извињавајући се.

Да ли се плашила да ће је њен поглед разоткрити? Варала се. У њеном погледу нисам могао да видим више него на лицу или телу. Могла је да буде мирна. Њене мисли нису ми биле на располагању. Могла је да ме гледа и да истовремено смишља како да ме убије, и ја ништа од тога не бих наслутио.

Решио сам да проговорим.

– Ви сте дете... Живот је пред вама... Пустите ме да вас поведем...

Колико је то било тачно! Снажно сам осетио да су за ову несрећницу ово што ја говорим само речи.

Она је одговорила шапатам:

– Пустите ме... Пустите ме...

Дах јој је раздвајао усне. Чинило се као да глас излази, а да је језик непомичан.

Она је одједном сакрила лице у лакат, који није био наслоњен, и са свог места сам видео како јој се тресу груди.

Плакала је.

Желео сам да јој размакнем руке, да је погледам у очи. Да јој је лице било открито, чинило би ми се да сам пред познатим болом, болом који није толико страхан и који се може излечити.

Пришао сам јој.

Она је нагло устала и спустила руку.

Више није плакала. На образима су јој биле сузе, али више није плакала.

Пошто је стајала, пошао сам к њој једва мање нежно него малочас.

Устукнула је. Сузе на лицу нису јој се осушиле. Једна суза је много. Без обзира на то што почива на топлој кожи, треба јој времена да испари.

Стигла је до зида. Начинио сам корак напред, оклевајући, као да се спремам да згазим животињу.

Чинећи корак унатраг, није могла да одржи размак који нас је раздвајао. Хтео сам на секунд да је уплашим да бих је одмах потом умирио.

Гледала ме је преплашено. Руке су јој се већ подизале, спремне да ме одгурну. Ноздрве јој се нису мицале. Биле су раширене у грчу. Отворила је уста. Спремала се да испусти оштар крик. Повукао сам се.

Електрична сијалица обасјавала је обичну собу. Видео сам све познате предмете. А у ћошку се налазило то живо биће коме ништа у овој просторији није припадало, које је и ту изгледало као да је на улици, које ће отићи не заборављајући ништа.

Решио сам да се више не бавим јадном девојком како би она сама могла да поврати самопоуздање.

Сео сам у фотељу и направио се да читам. Кад сам проценио да сам прочитао страницу, окретао сам је. Трудио сам се да на сваку потрошим исто време.

Тако је прошао читав сат! Она се није мрдала. Затворио сам очи.

Неколико минута касније, чуо сам лагани шум који мој кревет производи кад легнем.

Незнанка је легла.

Сачекао сам још неко време. Онда сам отворио очи. Спавала је.

Нечујно сам устао. Лагано сам окренуо прекидач да се не би чуо никакав звук. У сијалици су жице на тренутак остале црвене.

Вратио сам се до фотеље напипавајући по мраку. Сео сам. Након кратког времена видео сам како се небеско светло пресијава на металу кревета.

Рађао се дан.

Да би се дан видео, потребно је не спавати. Потребно је пратити споро продирање светлости. Потребно је такође оријентисати се.

Да сам се у том тренутку пробудио, у бледој зори само бих видео таму на коју су ми се очи навикле.

Дуго ћу се сећати тог јануарског јутра, не због тога што се тад одиграо некакав важан догађај у мом животу већ зато што у зору увек спавам.

Сетићу се да нисам спавао, једног јутра када сте ви, јадна девојко, били ту. Касније, ако случај учини да се пробудим у освет једног дана, сетићу се вас.

Некада ме је зора подсећала на Божић. Касније ме је подсећала на војску. А сада ће припадати вама.

Велико огледало у мојој соби слало је одраз попут мирне воде. Чинило се да светлост која се враћа не препознаје предмете од претходне ноћи. Били су бескорисни, али на свом месту, као стене над равницом. Све је било озбиљно. Мој шешир, на камину, учинио ми се као да припада неком луталици који је упао у јарак.

Светлост је полагаано заузимала дно просторије.

Сетио сам се ноћи на фронту када сам, прљав, падајући с ногу од сна, сатима сањарио о белим чаршавима.

Сада су ти чаршави били ту, одмах поред мене, и није ме било брига за њих.

Често, кад легнем, кад седнем за сто, кроз главу ми прође неприметно сећање на беду.

То сећање које је, у тренутку кад сам наставио са животом, било тако снажно, постало је тако слабо да више и не посежем за њим да би ми оно што поседујем изгледало пожељније.

Моје одевено тело полако је излазило из сенке. Увече, кад спавамо, чини се као да се ујутру пресвлагачимо. Тог дана сам носио одећу од јуче. Није била згужвана. Одећа се ноћу не гужва више него дању.

Али, у контрасту са чаршавима, њен штоф ми се учинио мрк, дугмад као вишак, а џепови као насумице пробушене рупе.

Светлост је расла. Распремљени кревет, на којем је спавала девојка, са стопалима у сукњи, издизао се изнад обасјаног пода.

Мој капут, спуштених рамена, висио је на чивилуку као да припада неком ко је одсутан. Кад сам угледао окренуту столицу испред себе, изгледало је као да је неко управо устао и отишао, оставивши празну собу.

Задржао сам дах да чујем њен. Али био је нечујан. Пришао сам кревету.

Уста су јој била благо отворена. Није се мицала. Нисам могао да погодим када дише. Тело јој је било опуштено. И прсти су јој спавали, сваки је заузео згодан положај. Само је у палцу било нешто воље. Брада јој је била мало превише истурена. Али знао сам да ће се сваког часа вратити на своје место.

Гледао сам уво које је чекало најмањи покрет да пробуди цело тело.

Није било покрета ни шапата који би открили спори крвоток, лагане откуцаје срца, удисање и издисање ваздуха у плућима.

Наднет над то јадно дете, гледао сам је с љубављу, не мичући се, да под не би зашкрипао.

Непомичност ми је придавала једва видљиво њихање које ме је, а да тога уопште нисам био свестан, приближавало к њој.

Желео сам да се пробуди с поверењем у дах из мојих уста, да се узда у мене, да ми се исплаче у рукама.

Соба је сада била осветљена као усред дана. Остала је таква, тужна и светла, још неколико тренутака пре него што се зачула бука с улице.

Бацивши поглед на ту плашљиву девојку која ми је била тако близу, зачудио сам се.

Њен слабашни дах ме је миловао успињући се. Ставио сам руку на кревет. Био је млак. То је била топлота њене главе која је полако склизнула на то место.

Одједном, она је отворила очи. На секунд ми се учинило да јој лице још спава. Устала је једним скоком. Схватила је. Устукнуо сам. Осетио сам, пре него што је стопалима дотакла тло, колико је престрашена.

Вратила се у живот, а да на њеном лицу није остао ни најмањи траг сна. Није трљала очи. Уместо да је успава несигурност буђења, била је још уплашенија него претходне ноћи.

На светлости дана поново је стекла своју независност. Више није скривала руке у рукавима.

Погледала је собу као да је управо ушла у њу и осмотрила ме кружећим погледом.

Како бих волео да сам могао да запамтим тај поглед који је прешао преко мог лица! Руку коју сам пружио да је замолим да за милост није чак ни видела.

Она се упутила ка вратима. Закорачио сам. Она је испустила крик. Није се усудила да ухвати кваку.

Вребала ме је. Да сам начинио још један корак, вриснула би.

Желео сам да разговарам с њом, да јој кажем да не треба да ме се боји, али осетих да зазира од мог гласа, без обзира што је благ.

И нека иде! Скривао сам бол који ми је наносила. Упркос томе, било би ми драго да га је наслутила.

Сео сам и заплакао. Више је нисам гледао. Загњуривши лице у руке, препустио сам се.

Она је можда још била ту. Сажалила се на мене. Није још излазила.

Али чуо сам је како отвара врата. Нисам подигао очи. Хиљаде мисли ми је навирало у главу. Плакао сам.

После сам се прибрао. То се десило само од себе, без мог напора.

На трен сам се зачудио што је, без обзира на моје замршене мисли, тело без проблема наставило са својим полагањим кретањем.

Отворих прозор.

Сунце се рађало с леве стране. Окрзнули су ме његови зраци. Били су хладни, а ипак тако слични топлим зрацима.

(С француској превео Бојан Савић Осџојић)